

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐԱՅԵՑԵՐԷՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԵՐՈՒ

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

2. Կոյնակի անցեալ տարուան Դեկտ. 5, 19 և 26 թիւերուն մէջ երեցան «Հայերէն Բառեր Երրայեցերէնի մէջ և Երրայեցերէն Բառեր Հայերէնի մէջ» խորագրով երեք յօդուածներ, Յովհ. Պ. Կարապետեան ստորագրութեամբ:

Նախ երկու զիտողութիւններ նոյն յօդուածներու խորագրին մասին:

Ա) «Հայերէն Բառեր Երրայեցերէնի մէջ...» սկսածքին պէտք էր որ բնական կերպով հետեւէր մեր լեզուէն միւսին անցած բառերուն խնդիրը. մինչդեռ, ընդհակառակն, ուրիշ լեզուէ մը մերինն մէջ մտաւ գործած բառերուն վրայ ծանրանալէ վերջ՝ այդ կէտը նկատի կ'առնուի երեք յօդուածներու վերջաւորութեան մէջ միայն:

Բ) «Հայերէն Բառեր Երրայեցերէնի մէջ...» հաւաստումին իբր արձագանք կը գտնենք սա չափը միայն. «Մեր ցանկին մէջ միայն երեք բառեր կան որ Լակարտ՝ գերման արեւելագէտը կը կարծէ թէ հիմնապէս հայերէն են: Այս բառերն են զիկր (Հայ. ձէթ), զիֆիք (Հայ. ձիւթ), սաւ (Հայ. ցեց): Բայց քանի որ այս բառերը ուրիշ սեմական լեզուներու մէջ կը գրտնուին, անոնց հայերէն ըլլալը շատ հաւանական չ'երևիր»: Դրուած խորագրին հաւաստումէն վերջ հակասութիւն մը չէ՞ միթէ ասիկա: Մենք պիտի ուզէինք սապէս գրել իբր խորագիր. «Երրայեցերէն բառեր հայերէնի մէջ և Հայերէն կարծեցեալ բառեր Երրայեցերէնի մէջ»:

Անցնինք բուն նիւթին:

Ա. Հին Կտակարանի բնագրին մէջ հայերէնի նմանող բառերը յօդուածագրին կողմէ հինգ կարգի բաժնուած են: Առաջին կարգին կը վերաբերին այն բառերը որոնք ուղղակի յունարէնէ կամ յունարէնի ճամբով երրայեցերէնի մէջ մտած և անկէ ալ Սբ. Գրոց թարգմանութեան միջո-

ցաւ հայերէնի մէջ անցած են»: ու կը տրուին վեց բառեր:

Կ'առարկենք սոյն երկու վարկածներուն դէմ:

1.— Բացի քանի բառէն, զոր ոմանք իսկապէս յունարէն բառ կը նկատեն զօրիական ծագումով — թէև Հիւրչման աւսորերէն կը նկատէ — միւս հինգ բառերը յօդուածագրի ըսածին ճիշդ հակառակը կ'ապացուցանեն, այսինքն սեմական բառեր յունարէնի մէջ. ասոնք են.

Երր. սախիլիւր = շախիլդայ, զոր միայն մէկ աղբիւր մը սանսկրիտ շանիքրիյա-էն կը նկատէ (ինչ որ մեզի ալ հաւանելի կը թուի, քանի հայերէնն ալ, իբր հնդեւրոպական ընտանիքին մէկ ճիւղը, կրնայ զայն ի բնէ ունեցած ըլլալ և ոչ թէ փոխ առած): Այս բառերը միշտ սեմական կը նկատուին. տեղ մը կը համեմատուի երրայական շաֆիւր = գեղեցիկ և շաֆիւր = փայլիլ բառերուն հետ: Hübschmannի համար ասոր. սախիլիւր-էն կուգայ:

Երր. զիննամոն = կիննամոն, յնր. զիննամոն, զոր, ըստ Հերոդոտոսի, յոյները փիւնիկեցիներէն փոխ առած են, ինչ որ բացայայտ իրականութիւն մըն է ուրիշ համեմեներու պարագային ալ (κρόκος, λίθωνος, κασία, αλόη, և այլն):

Երր. խեղբուն = քաղքան, սուրիական տունկէ մը արտագրուած խէժ. արամբանական չէ՞ խորհիլ որ Սուրիոյ հողին վրայ աճող տունկէ մը արտագրուած խէժը սուրիական անուն մը կը կրէ սկիզբէն ի վեր և ոչ թէ յունական. իսկ եթէ այդ տունկը միայն վերջին ժամանակներու մէջ յունաց չըջանին բուսաւ ու անոր խէժն ալ յունական տնուամբ կոչուեցաւ՝ կ'անգիտանանք:

Երր. սարքուն-ի տուլև յունարէն «Տրախալ(ո)» դրուած էր. այսինքն կը հարցուի՝ թէ երրայական բառը տուողը ա՞յս է: — Ո՛չ. վասնզի տրախալն ինքնին յոյները փոխ առած են փիւնիկեցիներէն որոնք այնքան յառաջացած էին կերպասեղէնի և կշիռքի վերաբերեալ գործերու մէջ (ինչպէս նաեւ μέτallon = մետաղ, և χιτών = քթան բառերը): Արդ, երրայական սարքունին կամ սարքունի համազօր պէտք է նկատուի ոչ թէ փիւնիկերէնէ յունականացած տրախալ բառը, այլ պարսկերէնէ

փոխառիկ *saurifnou*։ Իսկ հայերէնի մէջ ոչ թէ *դիդրաֆնայ*, այլ *դահնկան* > *դարեհնկան* > *դեկան*, պարսկց *Դարեհ Ա.* (521-486) թագաւորին անունովը կոչուած սակեղորամ(*): Դահեկանը Հին Ուխտին մէջ երեք անգամ գործածուած է իբր բոկի (Եզր 21, 8²⁷, Ա. Մնց. 29²): Սոյն վկայութիւններէն մին մէջերած ըլլալու համար յիշենք՝ որ Դաւիթ թագաւոր երբ կը ձեռնարկէ Տաճարին շինութեան, մեծամեծները կը նուիրեն թանկագին քարեր և «ոսկի» տաղանդս հինգ հազար (տաղանդը կ'արժէր գրեթէ 5200) և բիր (10,000) դահնկան» (դահեկանը մէկ ոսկիէն աւելի կ'արժէր): Մեր բառին ճշտութիւնը կը շեշտուի եթէ նկատի ունենանք որ Եզրի և Մնացորդաց զբեկը կը յիշատակագրեն Պարսկաստանէն Ն. Ք. 446-398 ին հրէից ղէպի Երուսաղէմ ներգաղթը, և հետեւեալ պարսկական զրամի հետ է գործերնին: Դահեկանն արդէն մինչև Մակեդոնական շրջանը նոյն իսկ յունաց մէջ ընթացիկ ոսկին էր՝ տրուած ըլլալով որ վերջիններս աւելի արծաթ զրամ կը կտրէին:

Եբր. *շուշկե* = շուշան, արբ. *سوس*, եգպ. *սոսկե*, ասոր. *շուշան* երեսօթներուն իտես՝ զիտուններն անոր կը վերագրեն սեմական ծագում. յունարէն գասակոն բառարանն անգամ կը խոստովանի փոխ առած ըլլալը: Hübschmannի համար ասորերէն է:

Արդ, ցոյց տալէ վերջ յօդուածագրին կողմէ յունարէն նկատուած բառերուն սեմական ծագում ունենալը՝ կը զարմանաճք թէ ինչպէս Hübschmann չկայ կարգին մէջ այն «վատահելի հեղինակութեանց» որոնց «օգնութեամբը ուսումնասիրած» է:

2. — Սոյն հինգ բառերուն վրայ մեր տուած ծանօթութեանց և եզրակացութեանց ի հետեանս ինքնին կը խախտի սովորական ալ, թէ անոնք «Ար. Գրոց թարգմանութեան միջոցաւ հայերէնի մէջ անցած են» [երբայեք երէն]:

Վասնզի, առենք *խաղա* բառը — զոր Hüb. սեմական կը նկատէ, բայց մենք յօդուածագրին հետ պահ մը յունարէն պի-

տի նկատենք — ինչպէս կարելի է ապացուցանել անոր մեր մէջ մուտ գործելը Ս. Գրոց թարգմանութեան միջոցաւ, և ոչ թէ առաջ. բառ մը որ կիրարկուած է նոյն իսկ իլիականին ու Ողիսականին մէջ: Բոլորովին հաւանական է որ հայերս՝ յունաց հետ իբրև յարաբերութիւն մշակող և նամանաւնդ փոխառութեան ծագումով աղղ՝ փոխ առած ըլլանք զայն ի հնուն: Դարձեալ առնելով *դիդրաֆնայ* և *դահնկան*-ը, ինչպէս կարելի է հաշտուիլ այն վարկածին հետ, թէ անոնք Ս. Գրոց թարգմանութեան միջոցաւ մուտ գործած ըլլան, քանի որ թարգմանութենէն զարեւր առաջ գոյութիւն ունէին. մանաւանդ դահեկանը ինչպէս մուտ չգործէր Պարսկաստանի այնքան մօտիկ ու անոր հպատակ Հայաստանի մէջ, նախ քան զթարգմանութիւն պարսկերէնէ կատարուած միւս փոխառութիւններուն պէս, *արսգամ*, *արսգնե*, *արսայ*, և այլն:

Մեր այս առարկութիւնները եթէ համոզիկը չըլլան, այն ատեն ինչո՞ւ չհետեցնենք որ ուրեմն թարգմանութեան չնորհիւ էր որ ունեցանք «or (ցորեկ)? = եբր. or (լոյս)», «լեզու = եբր. *լաշոն*» և այլն: այսինքն թէ մինչև Յ. Ք. 435 թուականները հայերը «or» չունէին, «լեզու» չունէին:

Արդ, յօդուածագրին յունարէնէ եբրայեցերէնի մէջ մուտ գործած նկատած վեց բառերէն միայն մին՝ *խաղա* պահելով, անոր վրայ կ'աւելցնենք ուրիշներ.

Եբր. *հաւնիփա*, հայ. *մանկակ*, յնր. *մանիափի* (թէ և ոմանք ասիկա սանսկրիտերէն կը նկատեն):

Եբր. *փիրփի*, հայ. *կեղար*, յնր. *կի-դարիս*:

Եբր. *սիօր*, հայ. *սակր*, յնր. *սագարիս* (Hüb. լատ. *securis*?):

Բ. «Թէ՛ եբրայեցերէնի և թէ՛ հայերէնի մէջ պարսկերէնէ եկած» բառերուն և անոնց վրայ եղած տեսութեան մասին միայն զնահատանք ունինք. յօդուածագիրը զանոնք լաւ գիտեր է. միայն թէ պէտք է անոնց վրայ աւելցնել իր կողմէն եբրայեցերէն նկատուած և սակայն մեր կողմէն պարսկերէն ըլլալը ապացուցուած բառերը — զորս ետքէն պիտի տեսնենք Գ. հատուածին մէջ: Իսկ հետեւեալներն ալ մեր կողմէն. —

(*) Ոմանք *saurifnou*-ի Դարեհի անունէն ծագած ըլլալը կը մերժեն, բայց այնուհանդերձ բարեկրօնական *saurifnou* (զրամ մը) բառին կը կապեն:

Արմ.	Պարսկ.	Հայ.
տարբեր	...	դանկան
բաժնավոր	վաթիպակա	բազմորդ (= բաժնորդ)
վիտամ	վուլէտ	պողպատ, պողոպատ
քարմիր	* քարմ	կարմիր
աղտա	աղտա	հոստա
քարապատ	քերպատ	կերպատ
հատամ	հատամ, ամսամ	ամղամ
մագ	մակ, մագու	մագ
քթերէթ	քութուրաթ	կնդուրկ
շամար	ճիւմարա	ճումարկ
էրէշ (արմատ)	սիրիթ	շերէշ
քինա	քին, քինա	քինա-խնդիր
ախոր	ախոր	ախոր
մաղա'ամ	համամ	համաղամ
վարատ	պարպատ	վարատ-համ
ակաշ	ակիշ	ակիշ

Գ. Հինգերորդ ցանկին, այսինքն մեր լեզուին մէջ երբայեցեղէնէ մուտ գործած (ըստ իրեն) բառերը նկատի առնելով կը զարմանանք՝ թէ ինչպէս տարիներէ ի վեր երբայեցեղէն Ար. Գիրք կարդալու միջոցին զգուշութեամբ հաւաքած բառերը միայն այնչափ են։ Վասնզի միայն Ծննդոց Գրքի առաջին 12 գլուխներուն ընթերցումով մեր կողմէն կուգանք աւելցնել հետեւեալները։

Թոնու վա փոնու = թոն ու բոն։

Աղգիր = սոփեր (ս Սոփերք Հայկականք)։

Թեկա = տապան (ինչպէս որ ունի հայերէն թարգմանութիւնը)։

Թարաճ = տերև (ինչպէս որ ունի հայերէն թարգմանութիւնը)։

Պաւել = բաւիղ։

Վախար(*) = պաղար, պաճար (պախրէ)։

Ավաս = աւատ (ծառայ)։

Էլիխ (երթալ) = էլէխ (ոմկ. ջրի ծորան). երբայ նշանակող այդ բառը ոչ թէ միայն մարդոց գնացքին, այլ ջրի հոսանքին ալ կը գործածուի. «վէ համայիմ հալօխ» = «և ջուրն երթայր»։

Սեմական նկատուած 42 բառերն 15 հատը կ'ընդունինք (մաքս, դար, խմոր,

ծոմ, խանութ, հաշուել, քուրայ, քուրմ, քահանայ, մանգաղ, օր, ծրար, քնար, ձէթ, ձիւթ). 13ը հնգերոպական կը ներկատենք, իսկ մնացեալ 14 հատն ալ առկա կը թողունք(*)։

Այսպէս, ըստ Հիւրէմանի, Թիւրեք-հանի և Դուբեան Ս. ի, հնգերոպական բառն երանք, սկստի, զանազան, մածուն, ցաւափիլ, պարտեղ, բորակ, լեզու, ձի, եփել, հրամայել [= պրս. ֆէրման = հրաման, որմէ և ֆրամասար = հրամատար (հրամանատար)։— (Այր. Հայ. Բնարթ. էջ 34), վասն զի «իւրանեան բառերու և անուններու առաջագիր fra հայերէնի մէջ միշտ հրաւի կը փոխուի» (Հ. Կոչնակ 1931 թիւ... Գ. Յնարզլեան)). այժ [«Շատ հինէն կուգայ... մեր այժ բառը, որ նոյն է յուն. αἶς (ամկ. էժ) բառին հետ»։— Այր. Հայ. Բնարթ. էջ 44]. զառն, իբր թէ երբ. քար, մինչդեռ «քանի մը հայերէն բառերու Գ սկզբնատառը լեզուաբաններէն ոմանք կը համեմատեն հին յունարէն բառերու առջեւէն ինկած իղաւմային (F) հետ, որ Վ-ի ձայնական արժեքն ունէր, ինչպէս կ'երևի նոյնարմատ լատիներէն բառերու սկիզբը. զոր օր. զինի, յն. σίνος *Fainos, լատ. vinum (ֆր. vin)։ ԳԱՌՆ(1)ին. αῖνον, Fainon, հայերէն (Այր. Հայ. Բնարթ. էջ 8)։

(*) Ցապաւուած 14 բառերը սեմական ներկատելը կանխահաւ է։ Օրինակի համար կոտուր բառը կը հանուի երբ. կուրէն։ Բայց պէտք էր քրտանալ որ այդ միևնոյն կուր բառէն է նաև կուր որ կորիւն կը նշանակէ։ Որով կոտուրը ինչ աստիճան որ սեմական ծագում ունի, նոյնքան ունի նաև կորիւնը։ Բայց քանի որ կորիւնը բուն հայերէն բառ է, և ոչ թէ փոխառիկ (Hub.), որով ջուրը կ'իյնայ կոտուր ին սեմական ըլլալուն վարկածը։

Դարձեալ, խոզը իբր թէ երբ. խոզիւրէն. բայց չէ՞ մի որ հրեային արգիւտած էր խոզերի ուտել (Դևտ. 17, Օրէնք ԺԴ. 8). ուտողներն ենոփայի քարկութիւնը զրգոնցին (Ես. 45. 4). իսկ ի հանոյ օրինապահութեան և ի հեծուկս հեթանոս թագաւորի մը կամքին՝ կայ մարտիրոսութիւնը «Շամուեանայ և Եօթն Որդւոց Նորին» (Բ. Մկր. 2. 18)։ Իսկ Անառակ Որդին՝ ստամբք-սիւնտեղիտայի պահանջքին ի գահացում՝ օտար երկրի մը մէջ կը յօժարի խոզ արածելու — պաշտօններուն էն անարգը հրեային համար։ Հրեան խոզ չունէր։ Մրկ. Ե. 11 ի մէջ յիշուած զիւսահարին և խոզերուն վերաբերմամբ պէտք է ներկատի ունենալ հեթանոսներու գոյութիւնը՝ առաւելագէտ այդ շրջանակին մէջ։

(1) Այս բառը սողերու զրոգը խոչորագրեց։

(*) Երբայեցեղէնին մէջ նոյն բառին առնթեր (Են. ԺԲ, 16) ձօն բառն ալ «որուն դէմ հայերէնն խաւիմք» մեր լեզուին մէջ անցած պիտի նկատէինք — ուրիշ տեղեր ուղղակի նուէր, ընծայ իմաստով առնուած է — եթէ անդիտանայինք հեղինակութիւններու վէճեր՝ թէ «ձօն [կամ «ձաւն»] հին հարազատ բառ է» (Դուբեան, Այր. Հայ. Բնարթ. էջ 35. Hub. Arm. Gram. V p. 462)։

Բառ մը ուրիշ լեզուէ մը փոխառիկ նկատելու համար բաւական նկատուած է անոնց ունեցած մէկ նմանութիւնը. այսպէս անսոյ (ախուր) = սնսոն, առանց նկատի ունենալու անոնց իսկը: Այս ուղղութեամբ ինչ գիրքին է մեզի համար ըսել:

Երբ. մահիրի (ջնջեցից) = Հայ. մահ

» ֆնա (գնել) = » գնել

» հարկու (սպաննել) = » հարկանել
առանց նկատի ունենալու հայերէն բառերուն երեքին ալ հայեցի ըլլալը (Hüb.): Քիչ մը ետք պիտի տեսնենք Հաճոյ գաւառաբարբառէն առնուած պիլիկ (կայլն) բառին մեր կողմէ ղէմընդղիմուած երբ. փաղակ (երկու բաժնել) բայը: Բայց ասիկա չի նշանակէր թէ այդ բառն անպայման երայեցերէնէն փոխ առնուած ըլլայ. վասնզի, նախ, այդ բառը գոյութիւն ունի բազմաթիւ լեզուներու մէջ — երբ. փալաֆ, արբ. ڤالاف, արմ. ڤالاف, ասոր. ڤالاف, հայ. պիլիկ, սուս. պալակ, յիւ. πάλιας, անսկ. ڤالاف — երկրորդ, երկաթը ինքնին taboo էր հրէից համար, որոնք իրենց մանկապէս ու արօրը, և այլն, փղշտացիներուն շինել կուտային: Նոյն իսկ «սրբատաշ քար» բացատրութիւնը մեզի կ'ըսէ՝ թէ անոնք քարը երկաթով չէին կոաներ՝ որպէսզի անսուրբ նկատուած բան մը չհալի, այլ իրարու շփելով կը յղկէին:

Իր ցանկին մէջէն առնելով մածուն բառը, զոր հարցական նշանով (և իրաւամբ) ղէմընդղիմուած կը գտնենք երբ. մաղուն (կերակուր) բառին, կարելի՞ք բան է որ փոխառիկ եղած ըլլայ: Հայաստանի ժողովուրդն առջի մէկ օրէն ունէր այծ, կաթ և ասկէ պատրաստուած ուտելիքը, որուն բնականաբար անուն մը կուտար՝ մածուն (*), թանձրացած կաթի մսագեղու կամ մածաննրու երեւոյթէն առնուած բառ մը:

(*) Ո՛րչափ կ'ուզենք մածունին ի հնուց անտի հայոց մէջ գոյութիւն ունենալուն նկատմամբ զիմեւ հետեւել զրուագիւն ստոյգ աղբիւրին: Սապէս է պատահածը՝ եթէ չենք տեսիր — Հայ մը Ամերիկայի մէջ մածուն ծախելու մենաշնորհը կ'ուզէ կառավարութենէն, ու կ'առնէ: Ուրիշ հայ մըն ալ կը ծախէ. անհամաձայնութիւն. դատարան. վերջինս՝ վճիռ կարենալ տալու համար մածունի պատմութեան պէտք կը զգայ ու կը զիմէ վենետիկեան Հարց. Մածունը հայ անհատի մը գիտար չէ, այլ աղբին հին մէկ ուտելիքը՝ կը պատասխանէ Հ. Ալիշան:

Բայ աստի, խնոր-եւին երբ. խաւեր-էն առնուելը հասկնալի է — վասնզի եթէ այդ բառը վերագործնենք առանց «խմոր»ի չենք մնար, քանի որ, ունինք հայեցի զանգուած և հաց բառերը — . ծոմ բառին երբ. ցոմէն գալը ընդունելի է — քանի որ մեր հեթանոսութեան շրջանին հրեաներուն յատուկ էր ծոմ պահել — բայց մածունին փոխառիկ ըլլալու վարկածը խոտելի է, որուն, իբրեւ վաղնջական ծանօթ ուտելիքի՝ ուրիշ բառ մըն ալ չունինք:

Ահաւասիկ շարք մը իսկապէս սեմական բառերու՝ յօդուածագրին մնացած 15 բառերուն վրայ յաւելիք.

պերթա (ղզեակ)	= բերդ	մելիս	= մաղոֆ
պիքլաթ	= բակեղաք	շիբ	= շարական
կալութ	= զաղուք	նէրտ	= մարդոս
միլլա (գալար)	= մաղաղաք	քարթ	= խելմ
տվր	= դարիք	լվոնա	= իրանոս
շահատու	= շահասակ	ահալ	= հալուէ
թէրկէմ	= բարգման		

Իսկ հետեւեալներն ալ զիրար կը յիշեցնեն. ապագային մոտենագրական պըրպըրաւմներով ձեռք բերուելիք տուեալներու կը կարօտինք անոնց զիրքը որոշելու համար: (Հիւրշման և Թրեքաքեան չունին այս բառերը):

Երբ.	Հայ.
կաբար (զոցել)	= կախարիչ
քաֆար (զիւղ)	= զաւտ
ցարաւ (զգրքունս այրել)	= ծարաւ
արմոն	= ամուր, ամոց
կանա (պարտէզ)	= կանաչ
խամթալ	= շամանգաղ
խարուզ	= շարց
թիւա (պաշտում)	= քիւրախ
թախանան	= բախաննել
քաւէտ	= քաղիք (նմկ. քաղէք)
բորէհա	= բորս
փալաք	= պիլիկ (նմկ.)
փուր (բարկութիւն)	= փրփուր
մարօր (թոց)	= մուր
սաթար (ծածկել)	= սաքանց (սորանց)
զրուլ	= կողով
քիբ	= զեւան
շաթի (փուռ)	= շիթց (խաթց)
թար (նշանակ)	= շառ
արա	= արածել
քուց վէ տարտար	= «փուռ եւ տարտար»
արէց (արբ. ارض)	= արս
ար (բեցամի)	= զգարնամարն

շալալ = քալլել(°)(Սարեացւոց
[բարբառով՝ թալալ])

Հետագայ բառերու մասին թէև գի-
տուններն իրենց խօսքն ըսած են, բայց
անհարկի չենք տեսներ մեր կողմէն եր-
բայեցեալն բառեր դէմընդդիմել. այսպէս.

	պրս.	հայ.	եր.
(ըստ Թ. Ի)	հարիսա	հերիսա	արիսա (ցրեմէ [կերակուր մը])
(» » և Խ. Ի)	զաօ, զոնր զոն		զաւա
		յուն.	
(» »)	սալամնի	սաւան	սաւան(ծածկել)
(» »)	մալեմ	մալալ	(որուն [աւելի մօտ է մալեալը])

Հետեւեալ բառերուն համար Հիւրըման
կ'ըսէ՝ թէ չի գիտեր անոնց աղբիւրը. և թէ՝
թերեւս հայերէն ըլլան և ուրիշներուն փո-
խանցուած.

հայ.	եր.
բենեզ (տճ. պէզ)	= փէշէթ
չաման	= քամոն
զմուռս	= մօր

Այս բոլոր երբայեցեալն բառերը տո-
զերս գրողին հաւաքածներն են և զիտա-
հելի հեղինակութեանց օգնութեամբ ու-
սումնասիրուած: Ընթերցողը կը տեսնէ
«Հ. Կոչնակ»ի մէջ երեւցած և մեր կողմէն
քննութեան բովէն անցած բառերու ցան-
կերուն թերի ըլլալը, որոնց վրայ մեր ա-
ւելցուցածէն դուրս կը մնան ձեռնհասնե-
րու տուած ցանկերը:

Այս առթիւ կ'ուզէինք անցողակի պա-
տասխան մը տուած ըլլալ ժամանակին
Ժամանակի մէջ ժամանակ վատնող Պ. Մար-
գարեանին, որ Հ. Աճառեանի՝ տասը (եթէ
չենք սխալիր) բառերն առնելով կ'ուզէր
քննադատել զանոնք, այժմ, և այլն, յու-
նարէնի հետ ունեցած յարաբերութիւնը
բոլորովին ուրանալով — անշուշտ ազգա-

սիրական զգացումներով: Բայց զժուար է
ընդդէմ խթանի աքացել: Լեզուաբանու-
թեան լոյսին տակ՝ թէև համեմատաբար նոր
ծագած՝ չենք կրնար փոխառութիւնները
և տարբեր աղբիւրները չփոթել, և ամէն
օտար բառ յիշեցնող հայերէն բառերը փո-
խառիկ նկատել Պ. Կարապետեանի պարա-
գային, և կամ միւս ծայրայեղութեան եր-
թալով՝ ամէն բառի հայկական ծագում
վերագրել Պ. Մարգարեանի պարագային:
«Թերեւս աւելորդ չըլլայ գիտել տալ հոս՝
թէ լեզուական ուղղակի կամ անուղղակի փո-
խառութիւնները, որոնք բաւական ստուար
թիւ մը կը կազմեն մեր լեզուին մէջ, չա-
տերու ա՛յնպէս կարծել կուտան՝ թէ հա-
յերէնը մօտաքցածոյ լեզու մըն է իր կազ-
մին մէջ: Պէտք է ըսել սակայն՝ որ այդ
ուղղակի փոխառութիւնները մեր պատմա-
կան անցեալին վրայ տպաւորուած հետ-
քեր են դրացի զօրաւոր ազգերու ազգե-
ցութեան շնորհիւ, բայց կ'ան նաև անուղ-
ղակի փոխառութիւններ՝ որոնք տո՛ւմային
լեզուին վաղնջական տարրերն են, նախ-
նական խորունկ խնամութիւններու յայ-
տարար նշաններ, որոնցմով մեր ցեղին
հնութիւնը պիտի կրնայ ճառագայթել ի-
րականութեան մէջ, եթէ օր մը լեզուա-
բանական գիտութիւնը յաջողի սրբել իր
բազմապատու կալը՝ ցորենն ու յարդը ի-
րարմէ զատող հեծանոցին ներքեւ: Մնաց
որ՝ լեզուի մը էական մասը կը կազմեն ոչ
միայն այնչափ բառերը, որչափ Գերակա-
նութիւնը՝ որով բարբառի մը ինքնութիւնը
հանգամանքը կը շեշտուի, և այս տեսա-
կէտով՝ Հայերէնը արդէն իսկ առանձնա-
յատուկ լեզու մը համարուած է գիտուն-
ներէն, Հնդկարոպական ընտանիքին մէջ»
(Դուրեան Ս.):

1932 Յունիս 30 ՇԱԽԱՐՇ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
Լոնդոն

(*) Դուրեան Ս. (Այր. Հայ. Բնութ. էջ 47)
քալլել կը հանէ տանկերէն քալանէն (տանկերէ-
նը անշուշտ պէտք է խողովակ մը նկատել հա-
յերէնի համար՝ այս պարագային). այսպէս.

թալան > թալանել, թալնել > թալլել
ինչպէս որ
կլանել > կլնել > կլլել
եկանել > եկնել > եկլլել, և այլն: